

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Charles University in Prague, Faculty of Science
Department of Social Geography and Regional Development

Přírodovědecká fakulta
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

MARTINA HUPKOVÁ

**KULTURA POHŘBÍVÁNÍ ZÁPADNÍHO SVĚTA
V KONTEXTU SPOLEČENSKO-POLITICKÝCH PROMĚN**

**BURIAL CULTURE IN THE WESTERN WORLD
IN THE CONTEXT OF SOCIOPOLITICAL TRANSFORMATION**

*Autoreferát disertační práce
Summary of the Ph.D. thesis*

Vedoucí disertační práce/supervisor:
RNDr. Tomáš Havlíček, Ph.D.

Praha, 2013

ABSTRAKT

Ústředním tématem disertační práce je změna kultury pohřbívání v moderním a postmoderním období, ke které došlo tím, že byla ve státech Západního světa zavedena kremace jako nová součást pohřební praxe. Cílem práce je analyzovat změnu kultury pohřbívání v kontextu společensko-politického vývoje a skrze její hmotný odraz v krajině.

Pro zhodnocení kultury pohřbívání v Západním světě v současnosti je v první řadě samostatně analyzována hlavní příčina změny kultury pohřbívání jako jev, který se objevil (podmínky vzniku kremace) a který se šířil v geografickém prostoru (okolnosti přijetí kremace státy Západního světa). K tomu je využita teorie difúze inovací, která dává možnost popsat a interpretovat proces zavedení kremace v moderním pojetí. Ve druhé fázi jsou na případových studiích metodou terénního výzkumu studovány konkrétní projevy změn kultury pohřbívání vyvolané zavedením kremace. V navazující části práce jsou poznatky zobecněny a je diskutováno, jak se vlivem změn kultury pohřbívání proměnilo vnímání a funkce hřbitovů a jak se modifikoval význam konceptu *deathscape* - krajina a místo, jejichž podoba a vztahy jsou smrtí ovlivňovány.

Pro účely práce je vytvořena databáze ukazatelů zavádění kremace ve státech Západního světa, přičemž se statistickou analýzou dat komentovanou v historicko-politickém kontextu projevuje, že proces více odpovídá evolucionistickému konceptu kulturní změny a k jeho šíření v prostoru docházelo formou hierarchické difúze. Komparací etap zavádění kremace a vlastní klasifikace religiozity ve státech Západního světa je zjištěno, že změna kultury pohřbívání je součástí komplexního procesu evoluce společnosti v moderním období, jež vychází ze společenského a politického vývoje (globalizace, demokratizace, sekularizace), z vývoje myšlení a hodnotového systému (realismus, logika, lidská práva, možnost volby) a z technologického vývoje (industrializace, vědeckotechnický pokrok).

Zejména metodou terénního pozorování na případových studiích dvou typů území (a) Slovenska a Česka a (b) Nového Zélandu je sledováno, jak se evoluční změna kultury pohřbívání projevila v krajině. Explanací materiálních projevů pohřbívání na lokální úrovni je hodnocena kultura, styl života a vztah společností ke smrti a jsou dokumentovány odlišné pohnutky obou typů území zapříčiňující rostoucí význam kremace. Celkový přehled možných forem změn kultury pohřbívání je doplněn o konkrétní příklady (dočasného) působení vnějších faktorů: fyzicko-geografických podmínek (nedostatek místa, specifický terén), katastrof a interakcí různých kultur (kolonizace, migrace a imigrace do jiného právního prostředí).

Vnímání, významy a funkce hřbitovů se v Západním světě s transformací kultury pohřbívání proměnily. Prostřednictvím hodnocení tří definovaných aspektů procesu pohřbívání – fyzického (ostatky), symbolického (pomník) a prostorového (místo) je posuzována změna pojetí konceptu *deathscape* a obecně role konkrétního místa v kultuře pohřbívání. Zatímco je téma kremace pro geografii i ostatní disciplíny nové, výzkum *deathscape* odpovídá současným trendům nekrogeografického výzkumu.

Klíčová slova:

kultura pohřbívání – nekrogeografie – *deathscape* – kremace – hřbitov – difúze inovací

ABSTRACT

This dissertation is focused on changes in burial culture in the modern and post-modern era resulting from the introduction of cremation as a new part of burial practices in Western countries. Its aim is to analyze changes in burial culture in the context of social and political developments and through their physical effects on the landscape.

In order to evaluate contemporary burial culture in the Western world, the main cause of changes in burial culture was first separately analyzed as a phenomenon that appeared (the conditions for the origins of cremation) and expanded in geographical space (the circumstances under which cremation was adapted in Western countries). The diffusion of innovations theory is used, which is capable of describing and interpreting the process of introducing cremation in its modern form. In the second phase of research, specific manifestations of changes in burial culture caused by the introduction of cremation are examined based on case studies conducted in the field. In the following part of the dissertation findings are generalized, and how the perception and function of cemeteries have changed due to the influence of changes in burial culture and how the significance of the concept of the deathscape - landscapes and places whose appearance and relationships are influenced by death – has been modified, are discussed.

For the purposes of this dissertation a database of indicators of the introduction of cremation in Western countries was created. Based upon statistical analysis of these data and taking into account the historical and political context, this process was found to correspond with the evolutionary concept of cultural change. It was also discovered that this phenomenon has spatially expanded via hierarchical diffusion. By comparing the stages of the introduction of cremation and by classifying religiosity in Western countries it was discovered that changes in burial culture are part of the complex evolution of society in the modern era driven by social and political developments (such as globalization, democratization and secularization), by developments in thinking and value systems (such as realism, logic, human rights and growth in personal choices), and by technological developments (such as industrialization, scientific and technological progress, etc.)

Field observations made in case studies of two types of areas, (a) Slovakia and Czechia and (b) New Zealand, show how evolutionary changes in burial culture have manifested themselves in the landscape. By interpreting the material manifestations of burials at the local level, culture, life style and the relationship between society and death are evaluated and different motives leading towards the growing importance of cremation in both types of areas are documented. In addition to this total overview of different types of burial culture changes, specific examples of the (temporary) effects of external factors are given, such as: physical geography (lack of space, or terrain), catastrophes and the interactions of different cultures (colonization, migration and immigration to new legal environments).

The perception, significance and function of cemeteries in the West have transformed along with the transformation of burial culture. By evaluating three defined aspects of the burial process, i.e. physical aspects (remains), symbolic aspects (memorials) and spatial aspects (place), changes in the understanding of the concept of deathspace are assessed as is the general role of place in burial culture. Whereas cremation is a new theme in geographic research (as well as in other fields), deathscape research is currently popular in necrogeographic research.

Key words:

burial culture - necrogeography - deathscape - cremation - cemetery - diffusion of innovations

Disertační práce přímo vychází z diplomové práce autorky a rozvíjí zkoumané téma dále.
Disertační práce byla zpracována v rámci níže uvedených výzkumných projektů.

This dissertation is partially based on the master's thesis of the author and expands upon it.

This dissertation was written as part of the research grant projects mentioned below.

GA ČR:

Vývoj, transformace a diferenciacie náboženství v Česku v kontextu
globálních a evropských proměn
(2013-2015, hl. řešitel: Tomáš Havlíček, 13-35680S)

GA ČR – projekt excellence:

Výzkumné centrum historické geografie
(2012-2018, hl. řešitel: Eva Semotanová, P410/12/G113)

GA ČR:

Formování územních identit v oblastech s intenzivně
přeměněnou krajinou: příklad severozápadních Čech
(2012–2014, hl. řešitel P. Chromý, P404/12/1112)

MZe ČR:

Lokální identita zeleně venkovských sídel
(2011-2014, hl. řešitel A. Baroš, QI112A138)

GA UK:

Poutní místa v kulturním dědictví české společnosti
a jejich role v reprodukci územních identit
(2010–2012, hl. řešitel D. Reeves, 165110)

VaV MMR ČR:

Regionální diferenciacie venkovských obcí Česka:
disparity a možnosti rozvoje
(2007-2011, hl. řešitel R. Perlín, WD-01-07-1)

GA AV:

Diferenciacie proměn religioznej krajiny Česka v transformačnom období
(2007–2009, hl. řešitel T. Havlíček, IAA701110701)

Úvod

Po celém světě nalezneme v současnosti mnoho rozmanitých způsobů pohřbívání. Pod klíčový pojem kultura pohřbívání autorka zahrnuje nejen způsob pohřbení (pohřeb do země, pohřeb do vody, zpopelnění, předhození těla supům atd.) ale také rituály a tradice týkající se procesu pohřbívání. Účast na pohřebních obřadech, zapojení rodin do příprav obřadů i jejich aktivní participace určuje kulturu pohřbívání společnosti a zároveň podává svědectví o této společnosti, o jejím hodnotovém systému, stylu života a kulturně-historickém vývoji. Samotný pohřební rituál vycházel z lidského strachu ze zesnulých a z nutkání kontrolovat „aktivity“ duchů zemřelých (Frazer 1886 in Binford 1971). Kultura pohřbívání nabývá význam až v zařazení do určitého časového a prostorového kontextu. Kultura pohřbívání ukotvuje individuální a kolektivní identitu směrem do minulosti (k předkům) a k regionu. Nikde na světě, kromě Indie, nebyl pozorován jeden způsob pohřbívání po celou historii.

V regionu Západního světa (tak, jak je vymezen pro účely práce) proběhla během moderní etapy vývoje společnosti zásadní změna kultury pohřbívání a to zavedení kremace, která znamenala úplnou změnu dosavadních pohřebních zvyklostí, ve kterých byla připuštěna po vzoru křesťanské tradice pouze inhumace (pohřeb do země). V diplomové práci (Hupková 2008) autorka zjišťovala, jaké byly okolnosti zavedení kremace v Česku a jak je Česko z hlediska kultury pohřbívání diferencováno. Rozdíly korespondovaly s rozdíly v religiozitě, ale mimo tento tradičně zmiňovaný faktor náboženský, autorka zaznamenala další faktory, které zapříčiňují rozdíly na všech řádovostních úrovních – lokální, regionální, makroregionální. Zejména role faktoru politického se stala středem zájmu disertační práce. Z výsledků diplomové práce rovněž vyplynulo několik dalších otázek, o jejichž zodpovězení se nyní autorka snaží. Diskuse o přirozenosti kremace pro státy Západního světa s křesťanskou tradicí vyvolalo úvahu, do jaké míry je tato změna zapříčiněna vnitřní evolucí společnosti a její kultury a do jaké míry je to změna vyvolaná vnějšími faktory – např. zvýšením intenzity migrace, interakcí kultur, změnou fyzicko-geografických podmínek. Pokud je změna kultury pohřbívání přirozená, vyvolaná vnitřními procesy vývoje a je součástí většího souboru efektů a dopadů obecného (společenského, politického a technologického) vývoje společnosti, lze popsat její průběh? Lze popsat trendy současného a budoucího vývoje kultury pohřbívání?

Materiální projevy kultury pohřbívání v podobě hřbitovů se pro autorku staly významným zdrojem informací o společnosti pro nekrogeografický výzkum. Domnívá se, že schopnost interpretace pozorovaného se s nabývajícím zkušenostmi zvyšuje a že v předešlé práci nebyla schopna plně využít potenciál studia hřbitovů, a to také díky omezenému územnímu záběru (pouze Česko). I přes snahu o co nejvyšší objektivizaci zkoumaného, je metoda terénního pozorování hřbitovů a jeho interpretace zatížena subjektivním pohledem výzkumníka. K prezentaci autorka často používá obrazovou dokumentaci, neboť se domnívá, že fotografie umožňují jeho lepší pochopení, neboť i výzkum samotný byl založen na vizuálním vjemu skutečnosti.

Záměrem předkládané práce je nejen splnit vytyčené výzkumné cíle práce, ale zároveň podnítit zájem čtenářů o studované téma i jeho výsledky. Ukázat, jak se charakter Západní společnosti, která se zjednodušeně řečeno orientuje na úspěch a výkon a prohra (smrt) je spíše vytěsněna z vědomí, projevuje v kultuře pohřbívání, a co vypovídá o hodnotách společnosti samotné. Pokládá čtenářům otázku, zda vědí, z čeho jejich postoje ke smrti a volby způsobu pohřbívání vyplývají a jak se jeví v globálním měřítku v porovnání s jinými kulturami.

Za uplynulé čtyři roky vzniklo významné množství nekrogeografických prací. Nejedná se pouze o odborné články a publikace, ale rovněž o absolventské práce, což dokládá atraktivitu tématu u mladších výzkumníků. Autorka zaznamenává posun v uchopení problematiky. Od zejména deskriptivních analýz materiálních prvků hřbitovů (s chybějící explanací a zasazení do společensko-politického kontextu) získávají současné práce charakter postmoderní. Předkládaná práce vychází z koncepcí starších prací tím, že hodnotí prvky na hřbitově, avšak současně se pokouší o interpretaci a zasazení do širšího celospolečenského kontextu. Zároveň se zabývá obecně hřbitovy, ne pouze jejich specifickým typem (vojenské, etnické, konfesní), jak tomu bylo právě u prvních nekrogeografických studií. V souladu s principy nové kulturní geografie je pozornost přenesena na každodennost žití, prožívání a životy „obyčejných lidí“.

Pro geografii je klíčové to, že smrt je studována jako proces nikoliv jako na událost, jak je tomu např. v demografii nebo medicíně, a důraz je kladen na to, co se děje před smrtí a po smrti. Více než proces umírání (to, co se děje před smrtí), je pro geografii důležitý proces pohřbívání v nejšířším pojetí s výrazným akcentem na projevy procesu v krajině. Nekrogeografie hledá kolektivní významy kultury pohřbívání měnící se v prostoru a čase. I přesto, že se světová geografie tématem kremace a jevům s ní spojeným vůbec nezaobírá, autorka se domnívá, že to je právě téma, které v celém souboru studia smrti a pohřbívání chybí.

Cíle práce

Autorka navazuje na diplomovou práci a na základě jejích výsledků dále rozvíjí téma a stanovuje cíle disertační práce:

- Analyzovat kremaci jako fenomén, který vznikl a šířil se v prostoru Západního světa v moderním období v kontextu společensko-politického vývoje; zhodnotit způsob, jakým byla kremace zavedena do pohřební praxe.
- Popsat, jak kremace modifikovala konkrétní kultury pohřbívání v souvislosti s životním stylem a hodnotami těchto společností. Autorka předpokládá, že Slovensko bude vykazovat podobný regionální vzorec zavádění a praktikování kremace, jako Česko, tedy že nejvýznamnější roli bude hrát míra religiozity a faktor velikosti sídla.

- Analyzovat, jak se změna kultury pohřbívání odrazila ve vnímání a významu jejího materiálního projevu v krajině.

Autorka si pokládá výzkumné otázky:

- Jak vznikla myšlenka kremace? Jak se myšlenka kremace šířila? Jak docházelo k zavedení kremace do praxe pohřebnictví jednotlivých států a jaké faktory měly na zavádění vliv? Lze proces šíření kremace označit jako difúzi? Koresponduje změna kultury pohřbívání s evolucionistickým nebo difuzionistickým konceptem kulturní změny?
- Jak se změna zavedení kremace promítla ve vybraných státech v prostoru hřbitova a jak nová kultura pohřbívání reflektuje hodnoty a postoje společnosti (nejen) ke smrti? Jaké další dočasné či prostorově omezené formy proměny kultury pohřbívání mohou nastat, např. vlivem změny vnějších podmínek?
- Jak se proměňuje role místa v procesu pohřbívání v souvislosti se zavedením kremace v Západním světě? Jak se proměňuje funkce hřbitovů a jaká místa nahrazují a přebírají původní významy hřbitovů? K jakým trendům dochází ve využití hřbitovů?

Metodika a struktura práce

Zkoumaným územím je Západní svět, makroregion vymezený pro účely práce. Autorku zajímá zejména změna kultury pohřbívání v moderním období v těch vyspělých státech, kde je kremace novým fenoménem a její zavedení nebylo v souladu s tradičním náboženstvím – konkrétně ve vyspělých křesťanských evropských státech, USA, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu. Vymezení odpovídá Huntingtonovu pojetí civilizací (Huntington 1997). Hlavní případové studie jsou zaměřeny na region (a) Slovenska a Česka a (b) Nového Zélandu. Vzhledem k tomu, že kremace byla nepůvodní a začala se rozvíjet také v evropském ortodoxním civilizačním okruhu, a že právě politický vliv Ruska byl významný pro zavádění kremace v postkomunistických zemích (s ohledem na studované Slovensko a Česko), zahrnuje v práci pojem Západní svět také evropské ortodoxní země. Při analýze difúze kremace, ve které hraje roli sousedský efekt, je žádoucí právě do takového studia zahrnout celý evropský prostor, včetně ortodoxního a muslimského. Kremace nemá ve studovaném území, nazvaném pro účely práce Západní svět, tradici opírající se o náboženství a proto je cílem zjistit, jak jednotlivé státy nový fenomén přijaly do svých politik a kultur.

Cílem výzkumu je zhodnotit současnou kulturu pohřbívání Západního světa, tedy kulturu na počátku jedenadvacátého století. Klíčem k jejímu poznání, je analýza s ní souvisejících historických událostí a procesů a to (a) vzniku myšlenky kremace od poloviny devatenáctého století, (b) zavádění kremace od konce devatenáctého století a (c) vývoj míry kremace

v kontextu společensko-politických podmínek během století dvacátého. Základním zájmovým obdobím je vývojová etapa moderní a postmoderní společnosti, která, oproti rozsáhlým výzkumům smrti a pohřbívání např. v archeologii a antropologii, není ještě zcela popsána.

Předkládaná práce má již podle struktury uvedené v úvodu tři základní výzkumné části. Pro hodnocení kultury pohřbívání v Západním světě v moderním období, jak uvádí název práce, je nejdříve samostatně analyzována hlavní příčina změny kultury pohřbívání jako jev, který se objevil (jsou zkoumány podmínky vzniku kremace) a který se šířil (jsou zkoumány okolnosti přijetí kremace státy Západního světa). V navazující kapitole jsou hodnoceny konkrétní projevy kultury pohřbívání v krajině, nastartované právě zavedením kremace. Zastřešující kapitola zobecňuje poznatky a zamýšlí se nad tím, jak se vlivem zkoumaných změn kultury pohřbívání proměnilo vnímání a funkce hřbitovů a jak se vyvíjel význam pojmu *deathscape*.

Analýza procesu zavedení kremace vyjádřené kvantitativními charakteristikami probíhá v kontextu společensko-politického vývoje. Základní sledovanou územní jednotkou této kapitoly je stát, protože právě na úrovni státu jsou určovány legislativní podmínky pro praktikování kremace, jejíž akceptování je jednou z primárních podmínek uplatnění kremace v kultuře pohřbívání. Samotné shromáždění a třídění dat o kremaci je rovněž významnou součástí práce. Po statistických analýzách sestavené databáze údajů o kremaci států Západního světa je šíření jevu dále zkoumáno podle teorie difúze inovací a posuzováno, zda lze zavedení kremace popsat jako kulturní změnu v souladu s koncepcí evolucionistickou nebo difuzionistickou. Metodou korelace je zjišťováno, zda zavádění kremace časově nebo prostorově souvisí s ukazateli náboženství, pro jehož hodnocení je vytvořena vlastní klasifikace. Pro explanaci výsledků statistických analýz jsou vybrané výsledky zhodnoceny v historickém kontextu za použití rešerše historických pramenů, legislativních předpisů a odborných článků.

Hodnocení projevů změn kultury pohřbívání v krajině probíhalo metodou zúčastněného terénního pozorování podle navrženého schématu tak, aby bylo možné závěry výzkumu interpretovat s ohledem na kulturu, hodnotový systém a styl života, tedy v širším kulturním kontextu. Terénní výzkum na hřbitovech byl doplněn o osobní polostandardizované rozhovory s průvodci po hřbitovech, jimiž byly účelově vybrané osoby, které podaly detailní a subjektivní informace a předaly osobní zkušenosti o kultuře pohřbívání. Intenzivní kvalitativní výzkum probíhal ve dvou hlavních typech území. Výsledky terénního šetření na lokální úrovni jsou zobecňovány a jsou jimi posuzovány kulturní charakteristiky vyšší územní jednotky - státu.

Terénní průzkum probíhal v následujících typech území:

typ území	rok	trvání	počet hřbitovů
1 Slovensko	2009 a 2010	14 týdnů	12
Česko	2008–2012	průběžně	30
2 Nový Zéland	2011 a 2012	12 týdnů	19
3 JV Asie (Kambodža, Malajsie, Singapur, Thajsko)	2011, 2012 a 2013	9 týdnů	9
srovnávací typ			

Zastřešující kapitola práce je závěrečným zamyšlením nad tím, jak se konkrétní změny popsané v předchozích kapitolách projevily v materiální podobě kultury pohřbívání. Na základě relevantní literatury diskutuje posun v obsahu a významu pojmu *deathscape* v Západním světě, tak jak se proměňoval díky zavedení kremace. Základní (tradiční) prvek projevů vnímání smrti společností a procesu pohřbívání v krajině je hřbitov. Kapitola diskutuje dopady změn kultury pohřbívání právě na význam a funkci hřbitovů. Zobecněním výsledků charakterizuje posun v roli místa v procesu pohřbívání. Jedním z výstupů je vytvoření přehledu charakteristik společnosti, které lze na hřbitově sledovat a k nim příslušných prvků, které charakteristiky ukazují.

Výsledky a diskuse

Cíle práce byly splněny a výzkumné otázky byly zodpovězeny následovně:

Cíl 1 a k němu se vztahující výzkumné otázky:

Analyzovat kremaci jako fenomén, který vznikl a šířil se v prostoru Západního světa v moderním období v kontextu společensko-politického vývoje. Zhodnotit způsob, jakým byla kremace zavedena do pohřební praxe.

Jak vznikla myšlenka kremace? Jak se myšlenka kremace šířila? Jak docházelo k zavedení kremace do praxe pohřebnictví jednotlivých států a jaké faktory měly na zavádění vliv? Lze proces šíření kremace označit jako difúzi? Koresponduje změna kultury pohřbívání s evolucionistickým nebo difuzionistickým konceptem kulturní změny?

V souladu s evolucionistickou a difuzionistickou koncepcí byly posouzeny impulsy vedoucí k přijetí myšlenky kremace a bylo stanoveno, které jsou endogenní (vycházející z evoluce uvnitř společnosti) a které jsou exogenní (podmíněné okolním prostředím). Z porovnání faktorů myšlenky zavedení kremace vyplynulo, že charakter zrodu myšlenky spalování zemřelých v prostoru Západního světa vyhovuje spíše evolucionistickému konceptu kulturní změny.

Změna kultury pohřbívání je součástí komplexního procesu evoluce společnosti v moderním období, a vychází ze (a) společenského a politického vývoje (globalizace, demokratizace, sekularizace), (b) vývoje myšlení a hodnotového systému (realismus, logika, lidská práva, možnost volby) a technologického vývoje (industrializace, vědeckotechnický pokrok).

Vysoká koncentrace kremace v počátečních stádiích jejího zavádění a sousedský efekt indikují, že se jednalo o hierarchickou difúzi. Studium difúze kremace vyústilo v souladu s teorií difúze inovací v identifikaci center, os a oblastí difúze. Bylo stanoveno pět oblastí difúze kremace (západní, střední, severní, ruská a řecká) které se vyznačují (a) dominancí centra/skupiny center ze kterých se inovace šířila a (b) existencí sousedské spolupráce mezi státy. Bylo prokázáno, že počet prisvojovatelů kremace v čase rostl podle S-křivky a z modelu vyplývá, že až stát projde

všemi stádii difúze inovace a dojde stavu nasycení, bude míra jevu zafixována na určité hladině a bude stagnovat. Předpokládám, že po dosažení stavu nasycení se nebude míra kremace výrazně měnit, či nezačne klesat a změna se odehraje až při vzniku nové kultury pohřbívání (při další evoluční změně).

Byly stanoveny etapy procesu zavádění kremace v Evropě. Kremace sama o sobě je univerzální a abstraktní, až v kontextu konkrétních politicko-kulturních podmínek se projevuje jako specifický způsob kultury pohřbívání. Kremace je klasifikována za jeden z doprovodných efektů obecného společenského vývoje v moderním období a mezníky etap (1898, 1939, 1963, 1989) odpovídají významným milníkům v přístupu náboženství ke kremaci a milníkům v politickém vývoji.

Výpočet závislosti etapy přijetí kremace na typu náboženství podle vlastní vytvořené typologie ukazuje, že etapa přijetí kremace jednotlivými státy do pohřební praxe sice závisí na religiozitě, avšak významnější roli hrály jiné faktory:

- technologická vyspělost státu, liberálnost, otevřenost změnám
- politické klima ve státu - vliv ideologie
- politická moc církve, síla náboženských institucí
- hodnotový systém představitelů státu s rozhodovací pravomocí

I když došlo v Západním světě k hlavní změně kultury pohřbívání tj. zavedení kremace evolucí, tedy působením vnitřních faktorů, mohlo docházet k dílčím, regionálním či dočasným změnám rovněž působením faktorů vnějších. Obecně může být změna kultury pohřbívání zapříčiněna faktory vnitřními, vnějšími nebo jejich kombinací.

Cíl 2 a k němu se vztahující výzkumné otázky:

Popsat, jak kremace modifikovala konkrétní kultury pohřbívání v souvislosti s životním stylem a hodnotami těchto společností.

Jak se změna promítla ve vybraných státech v prostoru hřbitova a jak nová kultura pohřbívání reflektuje hodnoty a postoje společnosti (nejen) ke smrti? Jaké další dočasné či prostorově omezené formy proměny kultury pohřbívání mohou nastat, např. vlivem změny vnějších podmínek?

Bylo prokázáno, že k vzrůstu významu kremace přispěly na Novém Zélandu jiné faktory než v Česku a na Slovensku. Současný obraz kultury pohřbívání Nového Zélandu se utvářel kombinací maorské tradice v interakci s evropskou a s novým ekologickým přístupem. Přírodní pohřby a s tím související vnímání smrti jako návratu do přírody, přispívá k otevření společnosti tomuto tématu. Zavedení kremace se projevilo rozdílně i v prostoru hřbitovů studovaných společností a to v (a) podobě pohřebních obřadů a participaci pozůstalých, (b) v architektuře náhrobků a jejich významu, (c) symbolice a zdobení hrobů, (d) funkcí samotných hřbitovů. Smrt či spíše kultura pohřbívání je na rozdíl od období moderního v postmoderním období otázkou volby, vyjádření osobnosti a charakteru jedince, oslava jedince, individuality. K podobným

závěrům o odrazu principu kolektivismu a individualismu v podobě hřbitova došel také Katz (2012), který zkoumal změny zdobení a symboliky náhrobků na izraelských vojenských hřbitovech.

Kultura pohřbívání Slovenska a Česka je do velké míry podobná a hlavní diference jsou tvořeny rozdíly náboženskými a rozdíly ve velikosti sídel. Překvapivě přesné je, že zrušování významu kremace se odehrává téměř shodnou formou a rychlostí jako tomu bylo v Česku. Protože se však na Slovensku začala kremace z důvodu silné katolické tradice zavádět o čtyřicet let později než v Česku, objevují se efekty zavedení kremace zatím jen v největších městech. Podobně tomu bylo i v Česku, kde se kremace difúzí dostala do sídel nižšího řádu v sídelním systému teprve na přelomu tisíciletí. Vzhledem k tomu, že přijímání kremace do pohřební praxe na Slovensku nastalo v uvolněném politickém režimu, lze očekávat, že kultura pohřbívání bude vykazovat větší regionální rozdíly a územní specifičnost než v Česku, kde mimo jiné architektura podléhala uniformnímu obecně přijatému vzoru. Ukazuje se, že charakter vývoje kremace v moderním a postmoderním období se odlišuje, protože ač samotný princip kremace je stejný, vnější podmínky se proměnily.

Na základě terénního pozorování a literatury byly vymezeny ty nejdůležitější exogenní faktory, působící na regionální úrovni. Na lokální úrovni se mohou rozličné vnější faktory projevovat častěji a po přechodné období. Jako exogenní faktory byly identifikovány (a) fyzicko-geografické podmínky (nedostatek místa pro uplatnění některých způsobů pohřbívání a specifický terén zabraňující uplatňování některých způsobů pohřbívání), (b) katastrofy a (c) interakce rozličných kultur (kolonizace, migrace a imigrace do jiného právního prostředí).

Cíl 3 a k němu se vztahující výzkumné otázky:

Analyzovat, jak se změna kultury pohřbívání odrazila ve vnímání a významu jejího materiálního projevu v krajině.

Jak se proměňuje funkce hřbitovů a jaká místa nahrazují a přebírají původní významy hřbitovů?
K jakým trendům dochází ve využití hřbitovů?

Nové typy způsobu pohřbívání, které vznikají kvůli požadavkům moderní společnosti mít volbu, vyšší flexibilitu, vyjádřit vlastní názor, rozšiřují deathscape o nová místa (pomníky u silnic, popel vysypaný v přírodě, na zahradě aj.) a zároveň proměňují významy míst klasických, zejména hřbitovů. Práce vymezuje pojem deathscape a třídí konkrétní příklady do kategorií (a) aktivní veřejné a privátní, (b) neaktivní, (c) symbolické, (d) účelové. Se vzrůstajícím významem informačních technologií a trávením volného času ve virtuálním světě, byl rozšířen rozsah pojmu deathscape i za hranice fyzického světa. Zapojení dimenze virtuálního prostoru do diskuse, vedlo k úvahám o tom, do jaké míry je ještě v Západním světě důležité konkrétní místo pohřbení (uložení ostatků). Je zhodnoceno, že dochází k oddělování míst, kde jsou lidé pohřbeni a míst, kde pozůstali truchlí a vzpomínají. Toto je umožněno díky zvýšené flexibilitě uložení ostatků - primárně díky zavedení kremace, která toto umožňuje.

Klíčová je otázka, kterou si položil Rugg (2000) - co dělalo hřbitov hřbitovem dříve a co dělá hřbitov hřbitovem nyní? Hřbitov je zhodnocen jako místo, kde se protínají (a zejména v minulosti protínaly) tři aspekty, které jsou stanoveny za určující pro charakter hřbitova a které v moderním období začaly proměňovat svou váhu. Jedná se o aspekt (a) fyzický: uložené ostatky, (b) symbolický: pomník ve formě náhrobku, (c) prostorový: vztahování ke konkrétnímu jasně vymezenému a identifikovatelnému místu. Práce potvrdila, že v současnosti některé aspekty pro hřbitov typické z něj jednak mizí a jednak se projevují u jiných typů *deathscape*.

Přítomnost pozorovaných aspektů v typech *deathscape*

	Fyzický Ostatky/popel	Symbolický Pomník	Prostorový Konkrétní místo
Hřbitovy			
Hroby	ANO	ANO	ANO
Kolumbária	ANO	ANO	ANO
Vsypové loučky	ANO	NE	NE/ANO
Rozptylové loučky	ANO	NE	NE
Symbolické hroby	NE	ANO	ANO
Veřejné prostory ostatní			
Pomníky u silnic	NE	ANO	ANO
Rozptyl v přírodě	ANO	NE	NE/ANO
Privátní prostory			
Rozptyl na soukromém pozemku	ANO	NE (většinou)	NE/ANO
Urna doma	ANO	NE	ANO

Za současný trend můžeme považovat návrat k přírodě v kultuře pohřbívání i v podobě hřbitova. Toto je vnímáno jako související se sekularizací společnosti a hledáním jiných vyšších hodnot namísto těch, jež přináší náboženství. Byl vytvořen souhrn charakteristik, které hřbitov vyjadřuje o určité společnosti a k nim přiřazený přehled znaků/prvků, které nesou tyto informace, přičemž se jedná se o znaky společnosti, nikoliv o znaky lokální kultury.

Závěr

Předložená práce analyzovala prostorové a sociálně-politické aspekty šíření kremace v Západním světě v moderním a postmoderním období. Širším pojetím studie a to nejen prostorovým (Evropa, Nový Zéland, Jihovýchodní Asie), ale také kulturním (Západní svět, ortodoxní Evropa a multikulturní jihovýchodní Asie) vznikla možnost hodnotit charakteristiky a rozdíly na vyšší řádovostní úrovni – státu. Tuto generalizaci však nepovažuji za něco absolutního a jsem si plně vědoma toho, že mnohé závěry jsou podloženy vlastní interpretací vizuálně pozorované skutečnosti. Jak již bylo uvedeno, samotná má vlastní interpretace je ovlivněna českým a slovenským hodnotovým a myšlenkovým systémem. Přínosem práce jsou

příklady a fotografická dokumentace materiálních projevů kultury pohřbívání v krajině, které zahrnují ukázky ze všech kontinentů a z mnoha rozmanitých náboženství.

Terénní výzkum mi umožnil setkání s multináboženskými společnostmi a to včetně alternativních spiritualit, které ukázaly vývoj náboženství související s obecným vývojem společnosti, vzájemnou interakci typů náboženství a jejich propojování

Vzhledem k (pro mě) relativně překvapivým zjištěním v průběhu výzkumu jsem několikrát změnila jeho přesný průběh. Šestá kapitola o proměnách konceptu deathscape vznikla až v reakci na výsledky terénního pozorování.

Předložená práce přispěla k interdisciplinárnímu studiu smrti a pohřbívání zejména analýzou kremace jako jevu v prostorovém a společensko-politickém kontextu, jež nebyl zatím příliš studován. Terénním výzkumem práce doplnila kulturně-geografickou charakteristiku studovaných území o nový rozměr kultury pohřbívání. Na to navazující diskusí proměn konceptu deathscape a proměn role místa v procesu pohřbívání přinesl výsledky v souladu se současným postmoderním pojetím nekrogeografických výzkumů.

I přesto, že práce neaspiruje na to hodnotit některé uvedené (pro naši většinovou společnost) kontroverzní součásti kultury pohřbívání (virtuální hřbitovy, pohřby vystřelením raket na ohňostroje s popelem, pojídání popela apod.), absenci náhrobků a pohřebních obřadů v Česku a ztracení některých významů hřbitovů považuji za jev negativní. Domnívám se, že variabilita a kreativita pohřbů, vztah ke smrti a vnímání a využití hřbitovů v jiných kulturách (zejména Západního světa) by mohla být pro naši českou a slovenskou společnost inspirativní.

Introduction

Many different types of burial practices can be found around the world today. The author understands the key term “burial culture” not to be just the manner of burial (such as inhumation, burial at sea, cremation, casting bodies to vultures, etc.), but also the rituals and traditions involved in the burial process. Participation in burial ceremonies and family involvement and active participation in the preparation of burial ceremonies define the burial culture of a society and at the same time bear testimony to this society, its value system, lifestyle and cultural and historical development. Burial rituals arose as a response to human fear of the dead and from the necessity to control the “activities” of the spirits of the dead (Frazer 1886 in Binford 1971). Burial culture acquires meaning once it is classified according to temporal and spatial characteristics. Burial culture anchors individual and collective identities to the past (as well as people to their ancestors) as well as to regions. Nowhere in the world, except in India, has only one method of burial been observed throughout history.

In the Western world (as it is defined in this dissertation) a fundamental change in burial culture has taken place in the modern era due to the introduction of cremation. This has resulted in a complete change in burial customs, which, according to Christian tradition, had previously only allowed for inhumation, i.e. burial in the ground. In her master's thesis (Hupková 2008) the author determined how cremation was introduced in Czechia and how burial culture in Czechia is differentiated. Differences corresponded with differences in religiosity. Besides the traditional factor of religion, the author also discovered other factors that resulted in differences at all levels - the local, regional and macroregional. The role of political factors was at the center of interest in this dissertation. Several questions arose from the findings of the author's master's thesis; the author attempts to answer these questions in her dissertation. Discussion about the naturalness of cremation in Western countries with Christian traditions has called up the question of to what extent has this change been caused by the internal evolution of society and culture, and to what extent is this change the result of external factors, such as increased migration, increased interaction between cultures and changes in physical geography. If this change in burial culture is natural and is the result of internal processes of change, and is therefore a part of a greater aggregate of causes and effects related to general (social, political and technological) changes in society, can the course of such change be described? Can current and future trends in burial culture be described?

The material manifestations of burial culture in the form of cemeteries were an important source of information about society for the author's necrogeographical research. She assumes that the ability to interpret observed phenomena improves with greater experience, and admits that in her last work she was not able to fully utilize the potential of studying cemeteries, due in part to her limited areal focus on only Czechia. The field observation of cemeteries and their interpretation are encumbered by the subjective view of the researcher, despite attempts to be objective as possible. The author frequently uses photographic documentation to depict

cemeteries, as she assumes that photography will facilitate better understanding for readers, and also due to the fact that her research was focused on the visual perception of reality.

The aim of this dissertation is not only to fulfill its outlined research goals, but also to encourage reader interest in the topic and its findings. Another aim is to show how the nature of Western society, which is, to put it simply, focused on success and performance and has all but displaced loss (i.e. death) from memory, is expressed in burial culture and what this culture says about the values of society itself. Readers are posed the question of whether they know where their attitudes towards death and their preferred method of burial come from and how such attitudes and preferences compare with other cultures globally.

Over the past four years, many important necrogeographical works have been written. These works include not only academic articles and publications, but also student theses. This recent interest shows how attractive such topics are to young researchers. The author has noted a shift in how the issue has been approached. Current works are post-modern in nature, whereas earlier works consisted primarily of descriptive analyses of material elements of cemeteries (and did not interpret cemeteries in the light of sociopolitical change). This dissertation draws from such older works in that it does assess the physical elements of cemeteries; however, it also attempts to interpret them within the broader social context. It also addresses cemeteries in general, not just specific types of cemeteries, such as military, ethnic and religious cemeteries, as was the case for earlier necrogeographical studies. In compliance with the principles of the new cultural geography, the attention is turned to everyday living, mental processes and the lives of "ordinary people".

For the geographical study of death, it is key that death is studied as a process and not as an event (as it is in demography and medicine), and that emphasis is placed on what happens before and after death. In geography the burial process in its broadest sense and particularly its effect on the landscape is more important than the process of dying (i.e., what happens before death). Necrogeography seeks out the collective significance of changes in burial culture in time and space. Despite the fact that geography in general has yet to deal with the topic of cremation and related phenomena, the author assumes that this is a topic that deserves study in the field of death and burial studies.

The aims of the dissertation

The author draws from and expands upon her master's thesis, and established the following aims of her dissertation:

- To analyze cremation as a phenomenon that originated and spread in the spatial environment of the Western world in the modern period in the context of sociopolitical change; to assess the way in which cremation was introduced into burial practices.

- To describe how cremation has altered specific burial cultures in relation to lifestyles and the values of these societies. The author assumes to find similar regional patterns in Slovakia as were found in Czechia for the introduction and practice of cremation; religiosity levels and settlement size are assumed to play the most important roles.
- To analyze how changes in burial culture have affected the perception and significance of its material manifestation in the landscape.

The author poses the following research questions:

- How did the idea of cremation originate? How did the idea of cremation spread? How was cremation introduced to burial practices in individual countries and what factors influenced its introduction? Can the expansion of cremation be considered to be a process of diffusion? Is change in burial culture consistent with the evolutionary or diffusionist concept of cultural change?
- How have changes associated with the introduction of cremation been projected in select countries in the spatial environments of cemeteries, and how does this new burial culture reflect the values and attitudes of society towards death and other related issues? What other temporary or spatially limited forms of burial culture transformation can occur due to changes in external factors?
- How has the role of place been transformed in the burial process in relation to the introduction of cremation in the Western world? How have the function of cemeteries been transformed and what places have replaced cemeteries and taken over their original significance? What trends have arisen in cemetery use?

Methodology and the structure of the dissertation

The area of study of this dissertation encompasses the Western world - a macroregion defined specially for this work. The author is primarily interested in changes in burial culture in the modern era in developed countries where cremation is a new phenomenon and where its introduction was not consistent with traditional religions, specifically in developed Christian countries in Europe, and in the USA, Canada, Australia and New Zealand. This definition of the Western world corresponds with Huntington's concept of civilization (Huntington 1997). The main case studies focus on the regions of (a) Slovakia and Czechia and (b) New Zealand. Considering the fact that cremation is a non-native practice that has also spread throughout Orthodox Christianity in Europe and that the political influence of Russia was significant in the introduction of cremation in post-Communist countries (which is important for the studied countries of Slovakia and Czechia), this dissertation includes European Orthodox Christian countries in the definition of the Western world. For analyzing the diffusion

of cremation, in which the friends-and-neighbors effect plays a role, European space in its entirety should be included, including Orthodox Christian and Muslim space. In the study area, labeled the Western world in this dissertation, cremation is not a part of religious tradition and therefore one aim is to discover how individual countries have incorporated this new phenomenon into their policies and cultures.

The aim of the research is to evaluate current burial culture in the Western world, i.e., burial culture at the start of the twenty-first century. The key to understanding this culture lies in analyzing related historical events and processes including (a) the origins of the idea of cremation in the mid-nineteenth century, (b) the introduction of cremation in the late nineteenth century and (c) changing cremation rates in sociopolitical perspective during the twentieth century. Death and burial in the modern and post-modern eras are the main topics of interest. These phenomena in earlier eras have been the subject of extensive research in archaeology and anthropology, yet they still have not been fully described in the modern and post-modern eras.

This dissertation has three basic research focuses, as already described in the introduction. In order to evaluate contemporary burial culture in the Western world, as indicated by the title of this dissertation, the main cause of changes in burial culture are first separately analyzed as a phenomenon that appeared (the conditions for the origins of cremation are studied) and expanded in geographical space (the circumstances under which cremation was adapted in Western countries are studied). In the following chapter specific effects of burial culture on the landscape resulting from the introduction of cremation are assessed. A more general chapter then generalizes findings and examines how these studied changes in burial culture have transformed the perception and function of cemeteries and how the meaning of the term *deathscape* has developed.

Quantitative characteristics of the introduction of cremation are analyzed in the context of sociopolitical change. The basic territorial unit studied in this chapter is the state, because it is at the level of the state that cremation legislation is determined; such legislation is one of the primary prerequisites for the implementation of cremation within burial culture. Cremation data collection and classification is also an important part of this dissertation. After the statistical analysis of the compiled cremation database from the Western world, the spread of this phenomenon is further studied using the theory of the diffusion of innovations and whether the introduction of cremation is an evolutionary or a diffusionist cultural change is assessed. Correlation is used to establish whether the introduction of cremation is temporally or spatially related to religious indicators; a separate classification system is created to evaluate religiosity. In order to interpret the results of the statistical analysis, select results are evaluated from a historical perspective using historical sources, legal acts and academic papers.

The effect of changes in burial culture on the landscape was evaluated using participant observation, so that research results could be interpreted in the light of culture, value systems

and lifestyles from the wider cultural perspective. In addition to field research in cemeteries, semi-structured interviews were conducted with cemetery guides, i.e., purposefully selected people who shared detailed, subjective information about cemeteries, in addition to their own personal experience with burial culture. Intensive qualitative research was conducted in two main types of areas. The findings of local field research are generalized and the cultural characteristics of higher territorial units, i.e. the state, are assessed based on them.

Field research was conducted in the following types of areas:

Type of area	Year	duration	number of cemeteries	
1	Slovakia Czechia	2009 and 2010 2008-2012	14 weeks Intermittently	12 30
2	New Zealand	2011 and 2012	12 weeks	19
3	Southeast Asia (Cambodia, Malaysia, Singapore, Thailand.) comparative type	2011, 2012 and 2013	6 weeks	9

The concluding chapter of the dissertation considers how the specific changes described in previous chapters have affected the material form of burial culture. Using relevant literature, changes in the definition of the term *deathscape* in the Western world resulting from the introduction of cremation are discussed. Cemeteries are a basic (traditional) element expressing how society perceives the burial process. This chapter discusses the effects of changes in burial culture on the significance and function of cemeteries. Findings were generalized so that the shift in the role of place in the burial process could be characterized. An overview of the characteristics of a society that can be observed in cemeteries and their individual elements was also created as a result.

Conclusions

The aims of the dissertation were met and the research questions were answered as following:

Aim 1 and related research questions:

To analyze cremation as a phenomenon that originated and spread in the spatial environment of the Western world in the modern era in the context of sociopolitical change. To summarize the way in which cremation was introduced into burial practices.

How did the idea of cremation originate? How did the idea of cremation spread? How was cremation introduced to burial practices in individual countries and what factors influenced its introduction? Can the expansion of cremation be considered to be a process of diffusion? Is change in burial culture consistent with the evolutionary or diffusionist concept of cultural change?

Consistent to both evolutionary and diffusionist theory, impulses leading to the adaption of cremation were analyzed, which resulted in the differentiation of endogenous impulses (i.e. impulses originating within a society) and exogenous impulses (i.e. impulses determined by the external environment). Upon comparing the factors involved in the introduction of cremation, it was discovered that the origins of cremating the dead in the spatial environment of the Western world indicate evolutionary cultural change.

Changes in burial culture are part of the complex evolution of society in the modern era driven (a) by social and political change (such as globalization, democratization and secularization), (b) by change in value systems and systems of thought (such as realism, logic, human rights and increased personal choices) and (c) by technological development (such as industrialization, scientific and technological progress, etc.)

High cremation rates at the early stage of its introduction and the impact of the friends-and-neighbors effect indicate hierarchical diffusion. The results of my study of the diffusion of cremation identified centers, axes and areas of diffusion based on the theory of the diffusion of innovations. Five areas of cremation diffusion were established (western, central, northern, Russian and Greek areas), each of which (a) is dominated by a center (or group of centers) from which innovation then spread and (b) indicates mutual influence between neighboring countries. It was proven that the rise in the number of cremations over time has followed an S-curve pattern; following this model, once a state has gone through all the stages of the diffusion of innovations and reaches saturation point, the rate of this phenomenon will be fixed at a certain level and stagnate. I assume that once the saturation point has been reached, the cremation rate will not drastically change, nor will it start to decrease, and that new changes will occur only once a new burial culture emerges as a result of further evolutionary changes.

Stages in the introduction of cremation in Europe were defined. Cremation as a concept is universal and abstract; it is only within the context of specific political and cultural systems that it becomes a specific custom in burial culture. Cremation is classified as one of the accompanying effects of general social change in the modern era; key stages represented by the years 1898, 1939, 1963 and 1989 correspond with important milestones in religious attitudes towards cremation, as well as milestones in political change.

Calculations of the dependence of the various stages of the acceptance of cremation on religion type (based on my own typology) indicate that the stage at which various countries incorporated cremation in their burial practices does indeed depend upon religion; however, other factors play more important roles. These factors include:

- the level of technological development, the level of liberalism and the amount of openness towards change;
- the country's political climate and the influence of ideology;

- the political power of the church and the strength of religious institutions;
- the value system of the executive branch of government.

Although in the Western world the main change in burial culture, i.e. the introduction of cremation, occurred as a result of evolution, i.e. as a result of the effects of internal factors, external factors may have had an effect on smaller, regional or temporary changes. In general it can be stated that changes in burial culture can be caused by internal or external factors or a combination therein.

Aim 2 and related research questions:

To describe how cremation has altered specific burial cultures of societies in relation to lifestyles and the values.

How have changes in the form of the introduction of cremation in select countries affected the spatial environment of cemeteries, and how does this new burial culture reflect the values and attitudes of society towards death and other related issues? What other temporary or spatially limited forms of burial culture transformation could occur due to changes in external factors?

The increased popularity of cremation in New Zealand can be attributed to different factors than the ones at play in Czechia and Slovakia. Current burial culture in New Zealand includes the influence of a combination of Maori and European traditions and also incorporates new ecological attitudes. In natural burial, the perception of death as a return to nature is reflected. Such views have contributed to opening society up to such topics. The introduction of cremation has shown to have a different effect on the spatial environments of cemeteries in the studied societies (a) in the form of burial ceremonies and the participation of the bereaved, (b) in the architecture and meaning of headstones, (c) in the symbolism and decoration of graves and (d) in the function of cemeteries. In the post-modern era, death, or more specifically, burial culture is viewed as an issue of choice, an expression of personality, and a celebration of individuals and individuality. Katz (2012) studied changes in headstone symbolism and decorations in Israeli military cemeteries, and came to the same conclusions about the reflection of collectivism and individualism in cemeteries.

Burial culture in Slovakia and Czechia is largely similar and is mainly differentiated by religious differences and differences in settlement size. It is surprising to note that in Slovakia growth in cremation popularity occurred in a similar manner and at a similar speed as it occurred in Czechia. However, due to strong Catholic traditions cremation was introduced in Slovakia forty years later than in Czechia, which means that today cremation affects only large cities. The same was true for Czechia until cremation expanded to smaller settlement areas via diffusion at the turn of the millennium. Considering the fact that cremation was introduced as a burial practice in Slovakia in a relaxed political climate, it can be expected that Slovak burial culture will indicate greater regional differences and greater areal specificity than in Czechia, where not only the architecture was based on a general uniformly accepted pattern. It seems that

the nature of cremation change in the modern and post-modern eras differs as external factors have changed, even though the actual principle of cremation is the same.

The most important exogenous factors affecting the regional level were determined based on field observations and the study of relevant literature. At the local level differing external factors can have more frequent effects, including temporary periods. The following exogenous factors were identified: (a) physical geography (i.e., a lack of space for certain burial customs and terrain that prevents certain types of burial customs), (b) catastrophes, and (c) interactions between different cultures (i.e., colonization, migration and immigration to different legal environments).

Aim 3 and related research questions:

To analyze how changes in burial culture have affected the perception and significance of their material effects on the landscape.

How have the functions of cemeteries been transformed and what places have replaced cemeteries and taken over their original significance? What trends have arisen in cemetery use?

The deathscape is expanding (to include roadside memorials, areas where ashes are spread, such as natural areas and gardens, etc.) as new types of burial customs have arisen as a result of the greater choices, greater flexibility and the importance of expressing one's own opinion afforded by modern society. At the same time the significance of traditional places in the deathscape, especially cemeteries, has changed. This dissertation defines the term deathscape and classifies specific deathscapes into the following categories: (a) active public and private, (b) non-active, (c) symbolic and (d) functional. Due to the growing importance of information technology and as people spend more time in the virtual world, the deathscape has expanded beyond the confines of the physical world. By bringing virtual space into the discussion, the question of to what extent specific burial places are still important in the Western world arises. It was discovered that there are differences between places where people are buried and places where the bereaved mourn and reminisce. These differences are made possible thanks to increased flexibility in dealing with remains, primarily due to cremation.

The question posed by Rugg (2000) is key: What made a cemetery a cemetery in the past, and what makes a cemetery a cemetery today? Cemeteries were determined to be places where three different defining aspects of cemeteries intersect (or in the past intersected); the value of these aspects has begun to transform in the post-modern era. These three aspects include: (a) physical aspects, i.e., the disposal of remains, (b) symbolic aspects, i.e., memorials in the form of headstones and (c) spatial aspects, i.e. the creation of a relationship to a clearly defined and identifiable place. The dissertation has confirmed that several typical aspects of cemeteries have disappeared and that others now appear in other types of deathscapes.

Observed deathscape aspects by type of deathscape

	Physical Remains/ashes	Symbolic Memorial	Spatial Specific places
Cemeteries			
Graves	YES	YES	YES
Columbaria	YES	YES	YES
Gardens of remembrance (for interring ashes)	YES	NO	NO/YES
Gardens of remembrance (for scattering ashes)	YES	NO	NO
Symbolic graves	NO	YES	YES
Other public spaces			
Roadside memorials	NO	YES	YES
Scattering ashes in the countryside	YES	NO	NO/YES
Private spaces			
Scattering ashes on private property	YES	NO (mainly)	NO/YES
Keeping ashes in an urn at home	YES	NO	YES

One current trend is a return to nature in both burial culture and in the appearance of cemeteries. This is related to the secularization of society and the search for higher values outside of the confines of religion. An overview of the characteristics of society expressed in cemeteries was created as was an outline of the symbols and elements bearing this information.

A review of the dissertation

This dissertation analyzes the spatial and sociopolitical aspects of the spread of cremation in the Western world in the modern and post-modern eras. Due to the broad nature of the study, which was both spatially broad (including Europe, New Zealand and Southeast Asia), as well as culturally broad (include the Western world, Christian Orthodox Europe and multicultural Southeast Asia), characteristics and differences could be evaluated at a high level of territorial unit - the state. I do not, however, consider such generalizations to be absolute truths and I am fully aware of the fact that many of my conclusions are based upon my own interpretations of visual observations. As I have already stated, my own interpretation was influenced by prevalent Czech and Slovak value systems and systems of thought. This dissertation presents examples and photographic documentation of the material effects of burial culture on the landscape; this documentation includes images from all continents depicting the burial cultures of various religions.

Through my field research I was able to become acquainted with multi-religious societies (which included alternative forms of spirituality) indicating religious changes related to general social change, and interaction between these religions and their interconnections.

In the course of my research, I made several surprising findings, which made me change the course of my research. The sixth chapter about the transformation of the concept of deathscape originated as a reaction to the findings from my field observations.

This dissertation has contributed to the interdisciplinary study of death and burial primarily through its analysis of cremation as a spatial and sociopolitical phenomenon, a subject which has yet to be studied in detail. Field-research-based findings have added a new dimension to knowledge about the cultural geography of the areas studied: an understanding of burial culture. Findings from the following discussion of changes in the concept of deathscape and the transformation of the role of place in the burial process are consistent with post-modern conceptions of necrogeographical research.

Although this dissertation does not aspire *to evaluate* some of the aspects of burial culture that are found by most people to be controversial (such as virtual cemeteries, using cremation ashes in fireworks, eating ashes, etc.), I consider the absence of headstones and burial ceremonies in Czechia and the loss of some of the meanings of cemeteries to be a negative phenomenon. I assume that the variability and creativity of burials, the relationship to death and the perception and use of cemeteries in other cultures (especially in the Western world) could serve as inspiration for Czech and Slovak society.

Literatura/ Literature

- ANDERSON, T.G. (1993): Czech-Catholic Cemeteries in east-central Texas: Material culture and ethnicity in seven rural communities. *Material Culture*, Vol. 25, No. 3, s. 1–18.
- ASHWORTH, G.J. (2008): The Memorialization of Violence and Tragedy: Human Trauma as Heritage. In: Graham, B., Howard, P. eds.: *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*. Ashgate, Aldershot, s. 231–244.
- AWATUNA, Tamaki – rozhovor dne 24. 1. 2011, Rotorua, Nový Zéland.
- BACKHAUS, G., MURUNGI, J. (2008): *Symbolic Landscapes*. Springer, London, 389 s.
- BARRETT, G.W., BARRETT, T.L. (2001): Cemeteries as Repositories of Natural and Cultural Diversity. *Conservation Biology*, Vol. 15, No. 6, s. 1820–1824.
- BEATTIE, J.H.M. (1961): Culture Contact and Social Change. *The British Journal of Sociology*, Vol. 12, No. 2, s. 165–175.
- BECKER, L., DIALLO, R. (1996): The Cultural Diffusion of Rice Cropping in Cote d'Ivoire. *Geographical Review*, Vol. 86, No. 4, s. 505–528.
- BENTZEN, J., SCHEE, H. (2002): Skandinávia: Skandinávské pohřebnictví. Přednáška na veletrhu Venia, Brno, 13 s.
- BINFORD, L.R. (1971): Archaeology Mortuary Practices: Their Study and Their Potential. *Memoirs of the Society for American Archaeology*, No. 25, Approaches to the Social Dimensions of Mortuary Practices, s. 6–29.
- BMJ Publishing Group (1909): Cremation. *The British Medical Journal*, Vol. 1, No. 2510, s. 349–351.
- BOGDANOVIC, B. (2002): Mesto a démoni. Ivan Štefánik, Bratislava, 144s. In: Kapišinská, V. (2009): Konečnost bytia a jej odraz v architektúre a krajine. *Život. Prostr.*, Vol. 43, No. 5, s. 251–256.
- BOAS, F. (1940). The Limitations of the Comparative Method of Anthropology. In: Stocking G.W. ed: *Race, Language and Culture*, The MacMillan Co., New York.
- BOULWARE, B.L. (2008): The Deathscape of St. Paul: Historic Cemeteries as Cultural Landscapes. Master thesis. Oregon State University, The College of Liberal Arts, Department of Anthropology, Corvallis, 169 s.
- BROWN, L.A., COX, K.R. (1971): Empirical Regularities in the Diffusion of Innovation. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 61, No. 3, s. 551–559.
- BURTON, L. (2010): Cemeteries in Hawke's Bay. On the margin: The landscape of death and dying. The University of Auckland, School of Environment, Auckland, 102 s.
- CANA 2012: Cremation Association of North America. <http://www.cremationassociation.org/>
- CLIFF, A.D. (1968): The Neighbourhood Effect in the Diffusion of Innovation. *Transactions of the Institute of British Geographers*, No. 44, s. 75–84.
- COMMITTEE FOR THE RIGHT OF CREMATION IN GREECE (2006): Cremation a demand of our time. 46 s.
- COOK, C.R. (2011): *Deathscapes: Memory, Heritage and Place in Cemetery*. Master thesis. Mc Master University, Department of Anthropology, Hamilton, 196 s.
- CRANG, M. (1998): *Cultural geography*. Routledge, London, 215 s.
- CSGB (2011): *Cremation Statistics - National and International*. <http://www.srgw.demon.co.uk/CremSoc4/Stats/index.html>
- Čaj pro dva. Rádio, ČRo, 2. listopadu 2011, 16:05.
- DARGENTAS, M. (2003): Discourses, social representations and political decisions about cremation in Greece: Analysis of a press data corpus. Paper for the Symposium on modern Greece at the London school of Economics, Hellenic observatory, 5 s.
- DAVIES, D.J. (2002): *Death, Ritual and Belief: The Rhetoric of Funerary Rites*. Continuum, London, 2. vydání, 263 s.
- DAVIES, D.J., MATES, L.H. (2005): *Encyclopedia of Cremation*. Ashgate, London, 516 s.
- DAVIS, R.H. (1988): Cremation and Liberation: The Revision of a Hindu Ritual. *History of Religions*, Vol. 28, No. 1, s. 37–53.
- DEATH AND DIVERSITY (2012). *Výstava*. Museum of Wellington City & Sea, Wellington. Nový Zéland.
- DENNIE, G.M. (2003): Flames of Race, Ashes of Death: Re-Inventing Cremation in Johannesburg, 1910–1945. *Journal of Southern African Studies*, Vol. 29, No. 1, s. 177–192.
- DER FISCHER WELTMANACH 2003 (2002). *Kolektiv autorů*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1 047 s.
- DOBEŠOVÁ, B. (2012): Environmentální a společenské přínosy přírodního pohřebnictví. *Magisterská práce*. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Brno, 95 s.

- DUBACH, N.A. (2012): *Invisible Population: The Place of the Dead in East-Asian Megacities*. Lexington Books, Plymouth, 250 s.
- DUNKLEY, R., MORGAN N. and WESTWOOD S. (2011): Exploring meanings and motivations in battlefield tourism. *Tourism Management*, Vol. 32, s. 57–74.
- DURKHEIM, É (2002): *Elementární formy náboženského života*. OIKOYMENH, Praha, 491 s.
- EGAN, R., MacLEOD, R., JAYE, Ch., McGEE, R., BAXTER, J. a HERBISON, P. (2011): What is spirituality? Evidence from a New Zealand hospice study. *Mortality: Promoting the interdisciplinary study of death and dying*, Vol. 16, Nr. 4, s. 307–324.
- ELIÁŠ, V., KOTRLÝ, T. (2006): *Přehled veřejných a neveřejných pohřebišť v České republice*. Vyšehrad, spol. s r.o., Praha, 176 s.
- ERLBRUCH, W. (2008): *Duck, death and the tulip*. Gecko Press, 38 s.
- ERBEN, K.J. (2010): *Kytice*. FRAGMENT, Praha, 152 s.
- ERIKSSON, P. (2010): *Land for the Dead: Access to and Evolvement of Necral Land in Dar es Salaam, Tanzania*. Master thesis. Stockholm University, Department of Human Geography, Stockholm, 51 s.
- Facebook (2013): *Centrum nápovědy*. <http://www.facebook.com/help/>
- FINK, N.A. (2006): *Gateway to Heaven? An Examination of Muslim Burials in Southwestern Ohio*. Master thesis. University of Cincinnati, Department of Geography, Cincinnati, 85 s.
- FRANCAVIGLIA, R.V. (1971): *The Cemetery as an Evolving Cultural Landscape*. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 61, No. 3., s. 501–509.
- FRAZER, J.G. (1886): On certain buial customs as illustrate of the primitive theory of the soul. *Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Journal*, Vol. 15, s. 64–104. In: Binford, L.R. (1971): *Archaeology Mortuary Practices: Their Study and Their Potential*. *Memoirs of the Society for American Archaeology*, No. 25, Approaches to the Social Dimensions of Mortuary Practices, s. 6–29.
- GORER, G. (1955): *The Pornography of Death*. *Encounter*, October 1955, s. 49–52.
- GRABBE, G. (2009): *Cremation*. *Orthodox Life*, Vol. 78, No. 1, s. 32–36
- GUOJIE, S. (2011): *Breathing Life into Death(work): Undertaking in Singapore*. Master thesis. National University of Singapore, Department of Geography, Singapore, 135 s.
- HAGGETT, P. (2001): *Geography: a global synthesis*. Prentice Hall. ISB, London, 833 s.
- HAMPL, M. (2010): *Regionální diference společnosti: Obecné typy vývojových procesů*. *Geografie*, Vol. 115, No. 1, s. 1–20.
- HARTIG, K.V., DUNN, K.M. (1998): *Roadside Memorials: Interpreting New Deathscapes in Newcastle, New South Wales*. *Australian Geographical Studies*, Vol. 36, No. 1, s. 5–20.
- HAVEL, V. (2006): *Prosim stručně*. Gallery, Praha, 256 s.
- HAVLÍČEK, Tomáš – rozhovor dne 12. 6. 2012, Praha, Česko.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M. (2013): *Sacred structures in the landscape: the case of rural Czechia*. *Scottish Geographical Journal*, Vol. 129, 2, s. 100–121.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M., SMRŽOVÁ, K. (2009): *Changes of geographical distribution of religious heterogeneity in Czechia during the period of transformation*. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, Vol. 44, No. 1–2, s. 31–47.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M. (2008): *Religious landscape in Czechia: new structures and trends*. *Geografie*, 113, č. 3, s. 302–319.
- HEŘMANSKÝ, M. (2003): *Domácí oltářičky*. *Lidé města: Revue pro antropologii, etnologii a etologii komunikace* 12/2003, s. 121–142.
- HEATHCOTE, E. (1999): *Modern architecture and death*. John Wiley and sons, Great Britain.
- In: Kapišinská, V. (2009): *Konečnost bytia a jej odraz v architektúre a krajine*. *Život. Prostr.* Vol. 43, No. 5, s. 251–256.
- HEYERDAHL, T. (1951): *Voyaging Distance and Voyaging Time in Pacific Migration*. *The Geographical Journal*, Vol. 117, No. 1, s. 69–77.
- HO, Nadia Thu Huong – rozhovor dne 26. 5. 2012, Praha, Česko.
- HOCKEY, J. et al. (2005): *Beyond the womb and the tomb: Identity (dis)embodiment and the life course*. *Body and society*, Vol. 11, No. 2, s. 41–57. In: Maddrell, A., Sidaway, J.D. (2010): *Deathscapes: Spaces for Death, Dying, Mourning and Remembrance*. Ashgate Publishing, Farnham, 305 s.
- Holidays Act 2003 No. 129, as at 01 April 2011
http://www.legislation.govt.nz/act/public/2003/0129/latest/whole.html?search=ts_act%40bill%40regulation%40deemedreg_holidays+act_resele_25_h&p=1
- HOWARTH, G. (2007): *Death and Dying: A Sociological Introduction*. Polity Press, Cambridge, 301 s.
- HRÁBEK, T. (2012): *Kolektívne trúčhlenie na facebooku ako forma rituálu*. *Bakalárska práca*. Masarykova Univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, katedra sociologie, Brno, 47 s.
- HUI, T.B., YEOH, B. (2002): *The remains of the dead: spatial politics of nation – building in post-war Singapore*. *Human Ecology Review*, Vol. 9, No. 1, s. 1–13.

- HUNTINGTON, P.S. (1997): *Kampf der Kulturen: Die Neugestaltung der Weltpolitik im 21. Jahrhundert*. Europaverlag, München-Wien, 591 s.
- HUPKOVÁ, M. (2008): *Nekrogeografický výzkum Česka: základní charakter a územní diferenciací nekrogeografických aspektů v Česku s důrazem na jejich vztah k náboženství*, Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 91 s.
- HUPKOVÁ, M. (2010a): Spatial differentiation of necrogeographical aspects in Czechia: causes, consequences and features in landscape. *Folia geographica*, Vol. 15, XLX, Prešov, s. 27–42.
- HUPKOVÁ, M. (2010b): Family networking in Czech countryside: funeral ceremony as a factor of preservation of relationships of families in Czech countryside. *Geographica Polonica*, 83, 2, Warszawa, s. 23–36.
- HUPKOVÁ, M., HAVLÍČEK, T., REEVES, D. (2013?): *Secularization and Church Property: The case of Czechia*. In S. Brunn (ed.): *The Changing World Religion Map*. Springer. v tisku.
- HYTYCH, R. (2006): *Sociální reprezentace smrti u populací Theravádových mnichů a jejich podpůrců na Srí Lance*. Rigorózní práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, katedra psychologie, Brno, 147 s.
- CHRISTOPHER, A.J. (1995): *Segregation and Cemeteries in Port Elizabeth, South Africa*. *The Geographical Journal*, Vol. 161, No. 1, s. 38–46.
- ICF (2012): ICF. <http://www.int-crem-fed.org/icf#aims>
- JALLAND, P. (1999): *Victorian death and its decline: 1850–1918*. In: *Death in England: An Illustrated history* eds. P. Jupp, C. Gittings, Manchester University Press, s. 230–255. In: Prendergast, D., Hockey, J., Kellaher, L. (2006): *Blowing in the wind? Identity, materiality, and the destinations of human ashes*. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 1, No. 2510, s. 881–898.
- JAMES, E.O. (1928): *Cremation and the Preservation of the Dead in North America*. *American Anthropologist, New Series*, Vol. 30, No. 2, s. 214–242.
- JEANE, D.G. (1989): *The Upland South Folk Cemetery Complex: Some Suggestions of Origin*. In: Myer, R.E. ed. (1992): *Cemeteries and Gravemarkers: Voices of American Culture*, Utah State University Press, 347 s.
- JEWETT, L.W. (2003): *The Body Politic: Burial and Post-War Reconciliation in Baton Rouge*. Master thesis. Louisiana State University, Department Geography and Anthropology, Baton Rouge, 87 s.
- KAPIŠINSKÁ, V. (2009): *Konečnost bytia a jej odraz v architektúre a krajine*. *Život. Prostr.* Vol. 43, No. 5, s. 251–256.
- KATZ, Y. (2012) *Changes to the Landscape of Military Cemeteries as a Reflection of Change in Israeli Society*. *Democratic Culture in Israel and in the World*, Vol. XIII, s. 215–268.
- KEENE, M. (2003): *Světová náboženství*. Euromedia Group – Knižní klub, Praha, 193 s. In: Štefková, A. (2008): *Antropologie smrti – Komparační socio-kulturní analýza umírání, smrti, kulturních rituů a rituálů. Předovýchodní civilizace*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Ústav antropologie, Brno, 176 s.
- KIRSTE, R., SCHULTZE, H., TWORUSCHKA, U. (2002): *Svátky světových náboženství*. Vyšehrad, Praha, 144 s. In: Štefková, A. (2008): *Antropologie smrti – Komparační socio-kulturní analýza umírání, smrti, kulturních rituů a rituálů. Předovýchodní civilizace*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Ústav antropologie, Brno, 176 s.
- KMECOVÁ Kristína – rozhovor dne 10. 5. 2012, Sečovce, Slovensko.
- KNAFF, C. (1961): *Cremation in Luxembourg*. *Pharos*, Vol 27, No. 4, s. 15. In: Davies, D.J., Mates, L.H. (2005): *Encyclopedia of Cremation*. Ashgate, London, 516 s.
- KNIFFEN, F. (1967): *Geographical Record: Necrogeography in the United States*. *Geographical Review*, Vol. 57, No. 3., s. 426–437.
- KNIPPENBERG, H. (2005): *The Netherlands: Selling churches and building mosques*. In: Knippenberg, H. ed. (2005): *The changing religious landscape of Europe*. Het Spinhuis, Amsterdam, s. 88–106.
- KNIPPENBERG, H. (2006): *The political geography of religion: historical state-church relations in Europe and recent challenges*. *GeoJournal*, Vol. 67, s. 253–265.
- KNIPPENBERG, H. (2010): *Secular Europe versus Religious America: Explaining the Gap*. *Folia Geographica* 15, Vol. XLX, s. 42–54.
- KOMÁREK, M. (2009): *Pohřbívání jako byznys*. *Respekt*, 13, s. 40–47.
- KONG, L. (1999): *Cemeteries and columbaria, memorials and mausoleums: narrative and interpretation in the study of deathscapes in geography*. *Australian Geographical Studies*, Vol. 37, No. 1, s. 1–10.
- KOTRLÝ, T. (2013): *Pohřebnictví: Právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Linde a.s., Praha, 312 s.
- KOTRLÝ, T. (2008): *K proměnám postavení hrobníka*. *Český lid*, Vol. 95, s. 273–292.

- KOTTAK, C.P. (1994): *Anthropology. The Exploration of Human Diversity*. McGraw-Hill, New York, 575 s.
- KOZÁK, J. (2007): *Jiříkovo vidění*. ONYX, Praha, 82 s.
- KROEBER, A.L. (1927): *Disposal of the Dead*. *American Anthropologist, New Series*, Vol. 29, No. 3, s. 308–315.
- LAI, CH-Y.D. (1974): *A Feng Shui Model as a Location Index*. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 64, No. 4, s. 506–513.
- LAPKA, M., GOTTLIEB, M. (2010): *Rolník a krajina: Kapitoly ze života soukromých rolníků*. Slon, Praha, 166 s.
- LEGROS, D. (1977): *Chance, Necessity, and Mode of Production: A Marxist Critique of Cultural Evolutionism*. *American Anthropologist, New Series*, Vol. 79, No. 1, s. 26–41.
- LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., BEZECNÝ, Z., JIRÁNEK, T. (2005): *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. Díl: Život všední i sváteční*. Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, Pardubice, 181 s.
- LISTON M.A. (2007): *Cremation Secondary Cremation Burials at Kavousi Vronda, Crete: Symbolic Representation in Mortuary Practice*. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 76, No. 1, s. 57–71.
- LOPREATO, J. (1990): *From Social Evolutionism to Biocultural Evolutionism*. *Sociological Forum*, Vol. 5, No. 2, s. 187–212.
- MacLEOD, W.C. (1930): *The distribution of Secondary Cremation and of the Drinking of Ashes*. *American Anthropologist, New Series*, Vol. 32, No. 3, s. 576–577.
- MADDRELL, A., SIDAWAY, J.D. (2010): *Deathscapes: Spaces for Death, Dying, Mourning and Remembrance*. Ashgate Publishing, Farnham, 305 s.
- MADELEY, J.T.S. (2003): *A framework for the comparative analysis of church-state relations in Europe*. *Western European Politics*, Vol. 26, s. 23–50.
- MALINA, J. (2009): *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Akademické nakladatelství CERM, Brno, 305 s.
- MATERO, F.G., PETERS, J. (2003): *Methodology for the preservation of historic burial grounds and cemeteries*. *APT Bulletin*, Vol. 34, No. 2/3, s. 37–45.
- McIVOR, David – rozhovor dne 10. 12. 2011 a 26. 12. 2011, Cromwell, Nový Zéland.
- METCALF, P., HUNTINGTON, R. (2010): *Celebrations of death: the anthropology of mortuary ritual*. Cambridge University press, second edition, New York, 236 s.
- NEVALL, V. (1985): *Folklore and Cremation*. *Folklore*, Vol. 96, No. 2, s. 139–155.
- NEWMAN, J., SIVAN, G. (1998): *Judaismus od A do Z*. Sefer, Praha, 300 s. In: Štefková, A. (2008): *Antropologie smrti – Komparační socio-kulturní analýza umírání, smrti, kulturních ritů a rituálů. Předovýchodní civilizace*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Ústav antropologie, Brno, 176 s.
- NEZABIJEŠ [televizní film]. 2011. Režisér Jiří Věřčák.
- O'LOUGHLIN, J., WARD, M.D., LOFDAHL, C.L. et al. (1998): *The diffusion of Democracy, 1946-1994*. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 88, No. 4, s. 545–574.
- OLSON, G.A. (1992): *Thai Cremation Volumes: A Brief History of a Unique Genre of Literature*. *Asian Folklore Studies*, Vol. 51, No. 2, s. 279–294.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ (1909). Svazek 20. J. Otto, Praha.
- PAASI, A. (2003): *Region and place: Regional identity in question*. *Progress in Human Geography*, Vol. 27, s. 475–485.
- PARKES, C.B., LAUNGANI, P., YOUNG, B. (1998): *Death and bereavement across cultures*. Routledge, New York, 261 s.
- PATTISON, W.D. (1955): *The Cemeteries of Chicago: A Phase of Land Utilization*. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 45, No. 3, s. 245–257.
- PEACH, C. (1999): *Social geography*. *Progress in Human Geography*, Vol. 23, No. 2, s. 282–288.
- PEHALOVÁ, M. (2011): *Neumíráme tam, kde si přejeme*. Tisková zpráva. 3 s.
- PELIKÁN, V. (2010): *Zemřít tak, aby neumírala země*. *Sedmá generace – společensko-ekologický časopis*, 2010/5. <http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/zemrit-tak-aby-neumirala-zeme>
- POE, E.A. (1999): *Předčasný pohřeb*. Hynek, Praha, 168 s.
- PREIS, J. (2012): *Geografické rysy pandemie HIV/AIDS: kolaps v ohrožených regionech světa, rizika pro střední a východní Evropu*. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Brno, 150 s.
- PRENDERGAST, D., HOCKEY, J., KELLAHER, L. (2006): *Blowing in the wind? Identity, materiality, and the destinations of human ashes*. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, No. 1, s. 881–898.

- PRICE, L.W. (1966): Some Results and Implications of a Cemetery Study. *The Professional Geographer*, Vol. XVIII, No. 4, s. 201–207.
- PRUSÍKOVÁ, Martina – rozhovor dne 11. 9. 2012, Praha, Česko.
- PŘÍDALOVÁ, M. (1998): Proč je moderní smrt tabu? *Sociologický časopis*, Vol. 34, No. 3, s. 347–361.
- RAINVILLE, L. (1999): Hannover Deathscapes: Mortuary Variability in New Hampshire. *Ethnohistory*, Vol. 46, No. 3, s. 541–597.
- RICHARDSON, A. (1893): *The law of Cremation*. Reeves and Turner, London, 248 s.
- RITZER, G. (2007): *The McDonaldization of Society* by George Ritzer. Pine Forge Press, 5th edition. 320 s.
- RUGG, J. (2000): Defining the place of burial: what makes a cemetery a cemetery? *Mortality*, Vol. 5, No. 3, s. 259–275.
- SANDERSON, S.F. (1969): Gypsy Funeral Customs. *Folklore*, Vol. 80, No. 3, s. 181–187.
- SAUER, C. (1924): The survey method in geography and its objectives. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 14, s. 17–33.
- SCHVANEVELDT, J. (1989): Remembering at death: funeral and related rituals. Utah state university. 4 s.
- SELKET, K. (2010): Exiled Bodies and Funeral Homes in Aotearoa New Zealand. Doctor thesis. Victoria University of Wellington, Department of Geography, Wellington, 226 s.
- SHANNON, G.W., PYLE, G.F. (1989): The Origin and Diffusion of AIDS: A View from Medical Geography. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 79, No. 1, s. 1–24.
- SHIOPU, S.D. (2011): Burial vs. Cremation in Romania: A Legal Perspective. In: Murzea, C.I., Repanovici, A. ed.: *Legal Practise & International Laws*. Faculty of Law, Transilvania University of Brasov, Romania, 352 s.
- SIEGERS, P. (2010): Mapping Religious Orientations across Europe: Church Religiosity, Alternative Spiritualities, and Unbelief. Evidence from the fourthwave of the European Values Study (2008/2009). Paper prepared for the ECPR Graduate Conference in Dublin, 29 s.
- SÍGL, M. (2006): *Co víme o smrti*. EPOCHA, Praha, 416 s.
- SMITH, T.W. (2009): Religious Change around the World. Report prepared for the Templeton Foundation, NORC/University of Chicago, 346 s.
- SOLOT, M. (1986): Carl Sauer and Cultural Evolution. *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 76, No. 4, s. 508–520.
- STOCKING, G.W. (1966): Franz Boas and the Culture Concept in Historical Perspective. *American Anthropologist*, New Series, Vol. 68, No. 4, s. 867–882.
- STONE, P., SHARPLEY, R. (2008): Consuming dark tourism: A Thanatological Perspective. *Annals of Tourism Research*, Vol. 35, No. 2, s. 574–595.
- SYSLOVÁ, Š. (2009): *Odpočívej v Pokoji. Vztah Čechů k Zemřelým a Vizualita Hřbitovů*. Magisterská diplomová práce. Masarykova Univerzita v Brně, Katedra Sociologie, Brno, 78 s.
- SZCZYRBA, Z., KLAPKA, P., KUNC, J., TONEV, P. (2007): *Difúzní procesy v prostředí českého maloobchodu*. Regionální studia, Praha, s. 8–12.
- ŠIRICA, Peter – rozhovor dne 2. 11. 2010, Levoča, Slovensko.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY (2011): *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011* www.statistics.sk
- ŠTEFKOVÁ, A. (2008): *Antropologie smrti – Komparační socio-kulturní analýza umírání, smrti, kulturních ritů a rituálů. Předovýchodní civilizace*. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Přírodovědecká fakulta, Ústav antropologie, Brno, 176 s.
- TEATHER, E.K. (1998): Themes from Complex Landscapes: Chinese Cemeteries and Columbaria in urban Hong Kong. *Australian Geographical Studies*, Vol. 36, No. 1, s. 21–36.
- TEATHER, E.K. (1999): High-Rise Homes for the Ancestors: Cremation in Hong Kong. *Geographical Review*, Vol. 89, No. 3, s. 409–430.
- TEJADA, S.L. (2008): *Land The Necrogeography of Melungeon Cemeteries in Central Appalachia*. Master thesis. Virginia Polytechnic Institute and State University, Department of Geography, Blacksburg, 88 s.
- TELLE, K. (2009): Spirited Places and Ritual Dynamics among Sasak Muslims on Lombok. *Anthropological Forum*, Vol. 19, No. 3, s. 289–306.
- TOLBA, A.H., MOURAD, M. (2011): Individual and cultural factors affecting diffusion of innovation. *Journal of International Business and Cultural Studies*, Vol. 5, 16 s.
- TSU, Y. T. (2000): Toothless Ancestors, Felicitous Descendants: The Rite of Secondary Burial in South Taiwan. *Asian Folklore Studies*, Vol. 59, No. 1, s. 1–22.

- TYLER, J. M. (1921): *The new stone age of northern Europe*. Charles Scribner's Sons. New York.
- In: Binford, L.R. (1971): *Archaeology Mortuary Practices: Their Study and Their Potential*. *Memoirs of the Society for American Archaeology*, No. 25, *Approaches to the Social Dimensions of Mortuary Practices*, s. 6–29.
- VOJTKO, V., BUNEŠOVÁ, M. (2006): *Rozvratné inovace a český maloobchod*.
http://www.svses.cz/konference/inovace06/texty/vojtko_bunesova.pdf
- VORN, Sovann – rozhovor ve dnech 28. - 30. 11. 2012 a 15. 1. 2013, Phnom Penh, Kambodža.
- WALTER, T. (2012): *Does the internet change how we die and mourn?* *Omega: Journal of Death & Dying*, Vol. 64, 4, s. 275–302.
- WALTER, T., GITTINGS, C. (2010): *What will the neighbours say? Reactions to field and garden burial*. In: Hockey, J., Komaromy, C., Woodthorpe, K. (eds.): *The Matter of Death: Space, Place and Materiality*. Palgrave Macmillan, New York, s. 165–177.
- WELLS, T.S. (1880): *Remarks On Cremation or Burial?* *The British Medical Journal*, Vol. 2, s. 461–463.
- WONG, D. (1998): *Mon Music for Thai Deaths: Ethnicity and Status in Thai Urban Funerals*. *Asian Folklore Studies*, Vol. 57, No. 1, s. 99–130.
- Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a změně některých zákonů, novelizovaný v březnu 2006
http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=256/2001&PC_8411_l=256/2001&PC_8411_ps=10#10821
- ZELINSKY, W. (1994): *Gathering Places for America's Dead: How Many, Where and Why?* *Professional Geographer*, Vol. 46, No. 1, s. 29–38.
- ZUCKERMAN, P. (2007): *Atheism: Contemporary Rates and Patterns*. In: Martin, M. (ed.): *Cambridge Companion to Atheism*, University of Cambridge Press, s. 47–69.